

TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLASHTIRILGAN MOLIYAVIY XIZMATLARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

N.R.Murtazayev, katta o'qituvchi, Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti,

Qarshi

Annotatsiya: Tijorat banklarida raqamlashtirilgan bank mahsulotlarini yaratish, bank mijozlariga zamonaviy bank mahsulotlari takliflarini shakllantirish, mahsulot va xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini to'liq qondirishni ta'minlash, bankning moliya bozorida raqobatbardoshligini ta'minlash, daromadligi va rentabelligini oshirish bo'yicha ilmiy asoslangan nazariy va uslubiy qoidalar va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

Tayanch so'zlar: Bank, moliya bozori, Internet, IT-texnologiyalar, SWOT tahlil, moliyaviy tahlil.

Abstract: Scientifically based theoretical and methodological methods for creating digitized banking products in commercial banks, formulating modern banking product offers to bank customers, ensuring full satisfaction of their needs for products and services, ensuring the bank's competitiveness in the financial market, increasing profitability and profitability consists of developing rules and practical recommendations.

Key words : Bank, financial market, Internet, IT technologies, SWOT analysis, financial analysis.

Аннотация: Научно-обоснованные теоретические и методические методы создания цифровых банковских продуктов в коммерческих банках, формирования современных банковских продуктовых предложений клиентам банка, обеспечения полного удовлетворения их потребностей в продуктах и услугах, обеспечения конкурентоспособности банка на финансовом рынке, повышения рентабельности и прибыльности состоят из разработка правил и практических рекомендаций.

Ключевые слова: Банк, финансовый рынок, Интернет, IT-технологии, SWOT-анализ, финансовый анализ.

Globalashuv va internetlashuv jarayonlari biznes yuritishning odatiy tamoyillarini qayta shakllantirmoqda. IT-texnologiyalari jamiyatning barcha jabhalariga kirib bordi, bundan bank tizimi ham mustasno emas. Bilamizki, 2020 yilda karantin cheklovlari bo'lganligi tufayli masofadan turib masofaviy ishlashga to'g'ri keldi. Bunda biznes jarayonlarining yangi turlari ya'ni an'anaviy usuldan kechib IT-texnologiyalarni qo'llagan holda masofaviy usulga o'tish orqali shakllandi. Masofaviy xizmat ko'rsatish formati Internet texnologiyalari va IT-dasturlashga asoslangan. Bozor ishtirokchilarining o'sishi bilan bank sektorida raqobat darajasi oshadi, bu moliyaviy barqarorlikni shakllantiradi. O'z navbatida, yangi turdagi bank mahsulotlari va xizmatlarining mavjudligi bank sektori ishtirokchilarining raqobatdosh ustunliklarini shakllantiradi. Masofaviy xizmat ko'rsatish bank ofis markazining hududiy joylashuvidan qat'i nazar, masofadan turib aholiga xizmat ko'rsatish imkoniyatini yaratadi, shuningdek iste'molchi va bank o'rtasidagi chegaralarning shafofligini ta'minlaydi. Onlayn banking tendentsiyasi 2020-yildagi pandemiyadan ancha oldin shakllangan, ammo undan faol amaliy foydalanish COVID-19 pandemiyasi davrida boshlandi desak xato bo'lmaydi. Hozirgi vaqtda bank sektorining innovatsion rivojlanishi yuqori darajadagi internet texnologiyalari, raqamli mahsulotlar va masofaviy xizmatlar ko'lami bilan ajralib turadi. Banklar o'rtasidagi raqobatbardoshlikni ta'minlashi uchun zamonaviy bank xizmatlarini joriy etishga, yangi texnologiyalardan foydalanishga yanada ko'proq ehtiyoj sezmoqdalar.

Xususan, bu bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasida "Afsuski, bank tizimi raqamli texnologiyalarni qo'llash, yangi bank mahsulotlarini joriy etish va dasturiy ta'minotlar bo'yicha zamon talablaridan 10-15 yil orqada qolmoqda. Shuning uchun, bank tizimini rivojlantirish uchun 2021 - yil keskin choralar ko'rishimiz lozim. 2021 yildan boshlab har bir bankda keng ko'lamlı transformatsiya dasturi amalga oshiriladi. Bu borada banklarimizning kapital, resurs bazasi va daromadlarini oshirish alohida e'tiborimiz markazida bo'ladi"¹ deya, so'zlagan edilar. Shuningdek, davlatimiz rahbari tomonidan 2020-yil 12-mayda imzolangan "2020-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da ham tijorat banklarining biznes jarayonlari va masofaviy bank xizmatlarini kengaytirish maqsadida, banklar tizimida zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish va bank tizimini avtomatlashtirish kabi ustuvor vazifalar belgilab berildi. Ayni paytda banklarning mobil ilovalariga jismoniy shaxslar uchun barcha asosiy bank xizmatlari joriy

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev 2020- yil 29-dekabrda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasi

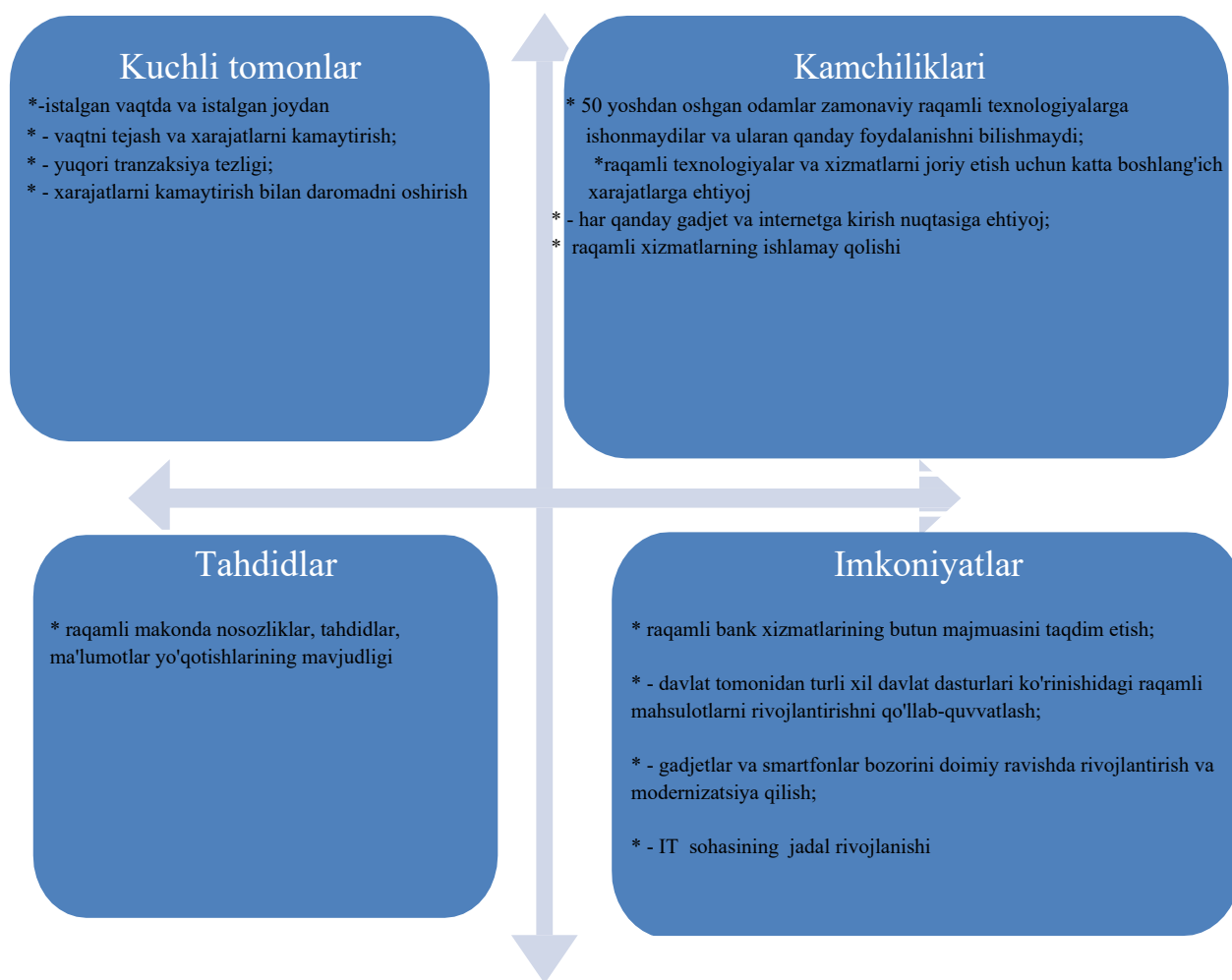
etilgan, jumladan, to'lovlarni amalga oshirish, bank kartasini blokirovka qilish (blokdan chiqarish), mikro kredit (kredit) olish, onlayn depozit operatsiyalari, onlayn konversiya. 2022-yil 19-yanvar holatiga ko'ra masofaviy xizmat ko'rsatish tizimlaridan foydalanuvchilar soni 20 203 384 kishini, 2020-yilda esa 10 153 000 kishini tashkil etgan. Ikki yil ichida foydalanuvchilar soni 50 foizga ortgan. Mobil aloqalardan foydalanuvchilar soni ortganligi va internet xizmatlarining o'sishi tufayli an'anaviy bank tizimlarining faoliyati hozirgi zamon talablariga javob bermay qoldi desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki innovatsion mahsulotlarni joriy etishda internet texnologiyalarining o'rnini katta ahamiyatga ega. Shu tufayli, hozirgi vaqtda tijorat banklari o'z faoliyati chegaralarini kengaytirishga va uni samaradorligini oshirishga intilmoqda. Bunda, masofaviy amalga oshiruvchi raqamli banklarni tashkil etish, uni jadal rivojlanishi uchun infokommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish asosida xizmat ko'rsatish usullarini soddalashtirish, raqobatbardosh integratsiyalashgan bank mahsulotlarini kengaytirishni talab etadi.

Raqamli bankingda Internet bank hisob raqamini ochish, pul mablag'larini o'tkazish, to'g'ridan-to'g'ri debetlarni tashkil etish, masofaviy to'lovlarni amalga oshirish, pul o'tkazmalarini jo'natish va boshqa bank operatsiyalarini amalga oshirish uchun asosiy vositadir. Barcha raqamli bank operatsiyalari darhol amalga oshiriladi va foydalanuvchi uchun yuqori darajadagi moliyaviy boshqaruv, xavfsizlik va moslashuvchanlikni taklif qiladi. Raqamli bank xizmatlaridan foydalanish uchun sizga Internetga ulangan har qanday raqamli qurilma kerak bo'ladi. Raqamli banking bilan bank filiali kuniga 24 soat, haftada etti kun ishlaydi. Raqamli xizmatlar barcha foydalanuvchilar uchun tushunarli va ulardan foydalanish oson bo'lishi uchun ishlab chiqilishi kerak. Raqamli bank mahsuloti - bu axborot-kommunikatsiya muhiti talablariga javob beradigan moliyaviy texnologiyalar va xizmatlardan foydalangan holda mijozlarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan yagona, tartibga solinadigan va standartlashtirilgan bank takliflari to'plami, ularning asosiylari:

- mavjudlik va soddalik;
- mijozning texnologik kutishlariga muvofiqligi;
- ijtimoiy tarmoqlarning xususiyatlari bilan integratsiya.

Shunday qilib, raqamlashtirish – bu bankdagi biznes-jarayonlarni tashkil etishning klassik modelini biznes modelini infokommunikatsiya modifikatsiyasi (shartnomalardan mijozlarga xizmat ko'rsatish senariylariga qadar), tariflarning o'zgarishi, xizmatlarning mazmuni va mijozlar kutganlariga muvofiq foydalanish imkoniyati orqali texnologik yangilanish tomon o'zgartirish. Shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy iste'molchi endi kreditlarni, depozitlarni, hisob-kitoblarni, kartalarni alohida bank mahsulotlari sifatida qabul qilmaydi, uning uchun bu keng

qamrovli mahsulot-iste'molchiga bank xizmatlarining to'liq spektrini, yaqin moliyaviy xizmatlarni, masofadan turib kirish va 24/7 qo'llab-quvvatlashni, ijtimoiy tarmoqlarning qulayligi va xususiyatlarini taklif qiluvchi raqamli bank. (1-rasm).

1-rasm. Raqamli bankning SWOT tahlili

Bank mahsulotlarini raqamli taqsimlashda biz quyidagi maqsadlarni belgilaymiz: mijozning ehtiyojlariga ko'ra (raqamli bank mahsulotlari bank taklifiga ko'ra emas, balki iste'molchining xohishiga ko'ra shakllantiriladi); tranzaksiyalarning harakatchanligi va tezligi bo'yicha ("bu erda va hozir" tamoyilini amalga oshirish, istalgan qurilma yoki aloqa kanalidan kirish); katta ma'lumotlar tahlili va ma'lumotlarga asoslangan xizmatlar bo'yicha. Bir qator bank xizmatlarini Internet orqali masofadan turib amalga oshirish mumkinligi, bankning moddiy ob'ekt (bino va boshqalar) sifatida mavjud bo'lmasligiga sabab bo'ldi. Jismoniy maydonning etishmasligi operatsion va texnik xizmat ko'rsatish xarajatlarining pasayishiga va bankning o'z foydasining oshishiga olib keladi. Ushbu omillar 1995 yildan 2000 yilgacha AQSh va Evropada virtual banklar ochilishiga olib keldi, ularda bitta ofis

yo'q edi, hisobni ochish va boshqarish, shuningdek kredit olish faqat Internet orqali amalga oshirildi.

An'anaviy bank va raqamli tizimning qiyosiy tahlili ularning o'xshashliklari va farqlarini ajratib ko'rsatish, bank raqamli tizimlarini tashkil etish tizimlarini, shuningdek zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalangan holda milliy bank tizimini o'zgartirish yo'nalishlarini ajratib ko'rsatish imkonini berdi. Ish shuni ko'rsatadiki, eng oson amalga oshiriladigan va talab qilinadigan tizim Marketplace printsipli asosida raqamli tizimni yaratish deb tan olinishi kerak. Bank raqamli tizimini yaratish strategiyasi tubdan o'zgarishlarni talab qiladi, bu xizmatlar majmuasi faqat iste'molchilarning moliyaviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan an'anaviy ierarxik kredit tizimini gorizontal ravishda tuzilgan tizimga aylantirishni o'z ichiga oladi, bu erda mijozlar ma'lumotlari atrofida bank takliflari to'plami shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 23.03.2018-yildagi "Bank xizmatlari ommabopligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi №PQ-3620-sonli Qarori (7-band).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.02.2017-yildagi "O'zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni (3.1-band).
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 09.01.2018-yildagi PF-5296-sonli "O'zbekiston respublikasi markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni (10-band).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev. 2020- yil 29-dekabrdagi Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasi
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // Murojaatnoma 2020-yil 25-yanvar
6. Abdullayeva Sh.Z. "Bank ishi". Darslik. M.: "IQTISOD-MOLIYA" Toshkent. 2010-y.
7. Khudoykulov, H. A., & Sherov, A. B. (2021). DIGITAL ECONOMY DEVELOPMENT IN CORPORATE GOVERNANCE OF JOINT STOCK COMPANY. Экономика и бизнес: теория и практика, (3-2), 217-219.
8. Маткулиева, С., & Атабаева, К. (2022). РОЛЬ ЦИФРОВЫХ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В РАЗВИТИИ ОТРАСЛЕЙ И ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ. Scientific progress, 3(2), 360-363.
9. Gontar A.A. Digital banking as one of the components of the economic security of a credit organization// Bulletin of the Volzhskiy University im. VN Tatishcheva. – 2017. – Т.1. - no

10. Murtazaev, N. R. (2022). FEATURES OF THE CREDIT MECHANISM OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS. Central European Management Journal, 2934-2938